

Mariola Bieńko
Uniwersytet Warszawski
ORCID: [0000-0001-9165-906X](https://orcid.org/0000-0001-9165-906X)

Symulowana intymność w relacjach typu *friends with benefits*

Abstrakt

W narracji biograficznej młodych dorosłych przedłużenie dojrzewania to świadome oddzielenie życia seksualnego od prokreacji i małżeństwa. Kultura „podrywu”, obrazująca wyraźną zmianę w kierunku akceptacji przez młodych dorosłych w zachodnich społeczeństwach przygodnego, nierelacyjnego seksu, wywołuje znaczne zainteresowanie w naukach społecznych. Prezentowany artykuł definiuje i opisuje społeczny konstrukt „przyjaźni z korzyścią/bonusem” definiowanej jako relacja, w której przyjaciele przeciwnej płci utrzymują ze sobą powtarzalne kontakty seksualne, wykluczają jednak romantyczne uczucie i zaangażowanie. Związki te postrzegane są jako krótkoterminowe strategie dobierania się w pary, niezwiązane z planem stworzenia stałego związku.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań jakościowych opartych na 42 na wpół ustrukturalizowanych wywiadach z kobietami i mężczyznami w wieku od 27 do 38 lat, zamieszkującymi z rodzicami w Warszawie. Analiza skupia się na zobrazowaniu stosunku młodych dorosłych do *friendship with benefits* jako jednej z form realizowanych przez nich samych relacji w intymnym związku, jak i oceny tego nowego wymiaru relacyjności w środowisku ich rówieśników.

Słowa kluczowe

intymność, przyjaźń z korzyścią/bonusem, kultura podrywu, płć

Feigned Intimacy in Friends-with-Benefits Relationships

Abstract

In biographical narratives of young adults, the prolonging of the process of maturing involves a conscious decision to separate sex life from procreation and marriage. In social sciences, there is a considerable interest in the phenomenon of “hookup culture”, which represents a marked shift towards the acceptance of uncommitted sex among young adults in Western societies. The following article identifies and describes the social construction of *friendship with benefits*, which is defined as a relationship between cross-sex friends who engage in sexual activity on repeated occasions, but without commitment or romantic feelings. These relationships are considered as one of the short-term pairing strategies, i.e. not associated with plans to form a permanent relationship.

The goal of the article is to present the results of a qualitative study based on 42 semi-structured interviews with women and men, aged 27-38, living with their parents in Warsaw. The analysis focuses on the question of the attitude of young adults regarding the *friendship with benefits* as one of

the forms of relations performed by them in intimate relationships. Another aspect is their evaluation of this new dimension of relationships within the environment of their peers.

Keywords

intimacy, friendship with benefits, hookup culture, gender

Współczesne kody intymności

Intymność wiąże się z najskrytszymi sprawami naszego życia prywatnego, chociażby z poczuciem posiadania głębokich więzów i psychologicznej bliskości w relacjach z innymi ludźmi. Wzrastający poziom znaczenia intymności we współczesnej sferze publicznej jest wyrazem emancypacji emocji (Wouters, 2007, s. 84-85). W porównaniu ze związkami tworzonymi dawniej w oparciu o uwarunkowania prestiżowo-genealogiczno-ekonomiczne, przestrzeń akceptowanych dzisiaj społecznych kodów „bycia razem”, opartych na zauroczeniu i pożądaniu, wydaje się zupełnie nieuporządkowana. Za sprawą rewolucji obyczajowej seksualność zaczęła odgrywać coraz bardziej istotną rolę w różnorodnych formach życia intymnego. Oznacza to zarówno większą śmiałość w praktykach erotycznych, udział w nowych formach ekspresji seksualności, jak i częstsze zaspokajanie intymnych potrzeb poza stałym związkiem. W latach 20. i 30. XX w. Willard Waller (1937) opisał sytuacje randkowania na uniwersytetach amerykańskich jako rodzaj flirtu, zależny jednak od oceny atrakcyjności seksualnej partnerów. Po II wojnie światowej nowym określeniem na randkowanie stało się „chodzenie ze sobą”. Aktywność seksualna stała się autonomiczną decyzją młodych ludzi, wynikającą jednak ze znanych kodów obyczajowych. Odbicie stosunku seksualnego poprzedzały co najmniej trzy randki. *Necking* i *petting*, opisywane jako elementy zalotów już w listach miłosnych z XVII w., w latach 50. stały się powszechną praktyką randkowiczów (Bogle, 2008, s. 16-19). Pod wpływem rewolucji seksualnej oraz ruchu feministycznego, promujących liberalizm i równe prawa seksualne dla obu płci, nastąpiło odejście od „chodzenia ze sobą” na rzecz strategii podrywu (ang. *hooking up*), czyli dominacji praktyk seksualnych, które charakteryzuje brak zakotwiczenia w trwałym uczuciu (Stinson, 2010). Liberalizacja, a zarazem banalizacja seksualności była związana z alienacją od własnej cielesności i traktowaniem ciała według mechanicznych parametrów skuteczności (May, 1978, s. 70). Rozwój antykoncepcji sprawił zaś, że stosunek seksualny zaczęto postrzegać bardziej w kontekście fizycznej przyjemności niż reprodukcji. Badania amerykańskie dowodzą, że stopniowo wzrastała liczba kobiet uprawiających seks przed ślubem, przy czym partnerem seksualnym był najczęściej ich późniejszy mąż. Twierdziła tak co piąta przedwojenna panna młoda, zawierająca małżeństwo w latach 1925-1944, co druga panna młoda urodzona w latach 1945-1964 oraz 72% kobiet z roczników 1965-1984 (Whyte, 1990, s. 25-27).

Jak dowodzą badania, życie na kampusie uniwersyteckim sprzyja kulturze podrywu. Pod koniec XX w. w *hooking up culture* angażowało się co najmniej 80% amerykańskich studentów, spędzając czas wolny już nie w parach, ale w grupach. Podczas prywatki poszukiwano zarówno potencjalnych partnerów seksualnych, jak i partnerów do trwałych związków opartych na romantycznej miłości (Paul, McManus, Hayes, 2000). Obecnie większość młodych kobiet i mężczyzn deklaruje, że chciałaby poznać na studiach swojego przyszłego małżonka (Bogle, 2008, s. 185-186). We współczesnych badaniach nad przypadkowym seksem pojawia się w wypowiedziach respondentów motyw emocjonalnej intymności (Jonason, Li, Richardson, 2010; Smiler, 2008). Co drugi student żywi nadzieję, że jednorazowa przygoda przerodzi się w tradycyjny, romantyczny związek (Garcia, Reiber, 2008, s. 192-208).

Współcześnie do manifestacji relacji intymnych dochodzi zarówno w tradycyjnej przestrzeni doświadczeń fizycznych, jak i w realiach technologicznie zapośredniczonych. Coraz więcej układów pomiędzy jednostkami społecznymi ma charakter zapośredniczony przez nowe technologie. WhatsApp, Snapchat, Messenger skracają dystans przestrzenny i przyspieszają wybór oraz pozyskiwanie partnerów seksualnych. Warto przy tym zwrócić uwagę, że przy profilach danych osób na Facebooku coraz częściej pojawia się status związku z oznaczeniem „to skomplikowane”. Młodzi ludzie nie mają pewności, jak określić działania towarzyskie, które praktykują. Internet daje dostęp do nieograniczonej liczby osób bez konieczności kontaktu fizycznego i ich rzeczywistego poznawania, eliminuje także lęk towarzyszący realnym spotkaniom oraz minimalizuje konsekwencje ewentualnego odrzucenia. Rozkwit internetowych serwisów randkowych jest przykładem utowarowienia relacji intymnych oraz racjonalizacji wyboru partnera. Wraz z rozwojem telefonii komórkowej i aplikacji takich jak Tinder, odbiorcy mobilnych portali randkowych mogą za pomocą smartfona, bez wychodzenia z domu, znaleźć chętnego i geograficznie dostępnego, potencjalnego partnera seksualnego. Ciągłe pozostawanie w kontakcie poprzez Facebooka, Twittera, smsy, maile i czaty sprawia, że trudno odróżnić czas randkowania od czasu wolnego od randkowania.

Przedstawiciele nauk społecznych, na scenie singlowania obserwując ogromną różnorodność zachowań składających się na definicję *hooking up*, poszukują naturalnie i bezpretensjonalnie brzmiących terminów z języka mniej lub bardziej potocznego, obrazujących strategię „podrywu” w Polsce. W słownikach polszczyzny potocznej „podryw” to inaczej „flirtowanie”, „umizgi”, „zalecanie się do kogoś”, „podwalanie się” (Anusiewicz, Skawiński, 1998, s. 166). Hermetyczny zbiór wulgaryzmów koegzystuje z językiem potocznym, w którym „podrywanie” to inaczej „bałamucenie”, „bajerowanie”, „czarowanie kogoś”, „uganianie się za kims”, ale także „startowanie do kogoś”, „dostawianie się”, „przygruchanie kogoś”, „rwanie” itd. Spotkania o charakterze seksualnym pomiędzy

dwojgiem ludzi, którzy są dla siebie obcy lub znają się od niedawna, to „umawianie się na szybki numer” (<https://www.miejski.pl/>).

W kulturze zachodniej strategia *hooking up* zakłada brak zaangażowania w związek oraz szeroki wachlarz scenariuszy budowania relacji (Heldman, Wade, 2010; Owen, Fincham, 2011; Holman, Sillars, 2012). Bywa jednorazowym wydarzeniem albo początkiem trwałego związku. Nie zawsze ma promiskuitywny scenariusz – może jednak polegać po prostu na namiętnych pocałunkach. Zdarzają się jednak również ryzykowne zachowania seksualne, których konsekwencją jest gwałt lub choroby przenoszone drogą płciową (Byron, 2017). Od 25% do 75% studentów określa się jako „łowcy okazji”, wchodzący w nieformalne związki oparte na przypadkowych spotkaniach, w których ważnym komponentem jest seks bez zobowiązań. Do relacji „intymnych” badani zaliczają także *swinging* i *dogging* (Jonason, Balzarini, 2016, s. 14). Jedną z charakterystycznych cech podrywu strategii *hooking up* jest picie alkoholu i zaczepianie partnera w barach (ang. *cruising*) (Glenn, Marquard, 2001, s. 15). Należy jednak pamiętać, że dotychczasowe zachodnie analizy badawcze skupiają się przede wszystkim na doświadczeniach deklarowanych przez studiujących białych przedstawicieli klasy wyższej i średniej (Jonason, Balzarini, 2016, s.13).

Im bardziej dyskusje na temat seksu stają się publiczne, tym bardziej różne praktyki seksualne ulegają normalizacji (Berlant, 2014, s. 263). W wyniku kapitalistycznego konsumeryzmu i globalizacji nastąpił szybki rozwój seksualności dyskursywnej (ang. *discursive sexuality*), która dziś staje się podstawowym kluczem do tożsamości jednostki, warunkiem rozumienia stosunków społecznych, intymności i erotyzmu (Elliot, Lemert, 2009, s. 114). Popkulturowe, medialne wzorce zachowań są swoistą zachętą do częstej zmiany partnerów. Monogamia i heteronormatywność przestały być głównymi cechami strategii budowania relacji intymnych. W wyniku procesów indywidualizacji współczesne związki charakteryzują się dowolnością wyboru partnera. Popularna staje się „konsensualna nie-monogamia”, nazywana poliamorią, czyli romantyczne związki wielopartnerskie. To relacje oparte zarówno na seksualnej, jak i emocjonalnej wierności pomiędzy więcej niż dwojgiem osób. W przeciwieństwie do poligamii sukcesywnej, budowanej z łańcucha ślubów i rozwodów rozłożonych w czasie, poligamia sekwencyjna polega na zmianie partnerów, którymi kolejno są wciąż te same osoby (Conley, Ziegler, Moors, Matsick, Valentine, 2012).

W obliczu deinstytucjonalizacji tradycyjnych wzorów relacji intymnych zakorzenionych w kulturze zachodniej, jednostka sama buduje formułę bliskiego związku. Jego istotą są równość płci oraz swoboda seksualna (Illouz, 2016, s. 68). Młodzi ludzie, funkcjonując w wielu różnorodnych sieciach społecznych, wchodzą w stałe związki później niż poprzednie pokolenia. Młode kobiety i mężczyźni oczekują szerokiej gamy doświadczeń,

nie zważając na wzajemne zobowiązania, które nie są jasno określone, a raczej negocjowane przez partnerów (White, Wyn, Robards, 2017, s. 174). Pojawiają się próby kulturowego modelowania emocji związanych ze sferą seksualności poprzez tworzenie kodeksów randkowania i uwodzenia.

Przyjaźń i seks w relacjach typu *friends with benefits*

Coraz większą popularnością w kulturze zachodniej cieszy się praktykowanie przyjaźni o charakterze seksualnym. *Friends with benefits relationships* (FWBRs), po polsku określane jako „przyjaźń z bonusem”, to swego rodzaju hybrydalne układy personalne, zawierające elementy relacji romantycznej, seksualnej i przyjacielskiej. W norweskim badaniu kobiety podkreślały, że w miejscach publicznych obowiązuje skrypt typowy dla przyjaźni, zaś w sferze prywatnej konieczne jest zachowanie równowagi pomiędzy skryptem przyjaźni i tradycyjnego związku romantycznego (Karlsen, Traeen, 2013). *Friendship with benefits* nie wyklucza pocałunków, przytulania, trzymania się za ręce (Grello, Welsh, Harper, 2006). Osią relacji jest przyjaźń oparta na psychicznej bliskości, wzajemnym wsparciu i zaufaniu, a powtarzalne, przygodne kontakty seksualne mają być jedynie dodatkową korzyścią (VanderDrift, Kelly, Lehmilller, 2012). Jak pokazują wyniki badań, relacje „seksualnych przyjaciół” niekiedy przekształcają się w długotrwały związek (Kan, Cares, 2006; Fisher, 2017), jednak taki scenariusz należy do rzadkości. Większość analiz dowodzi, że tego typu relacja z założenia nie jest zorientowana na przyszłość (Hughes, Morrison, Asada, 2005; Bisson, Levine, 2009). Kanadyjscy studenci uważają, że *friendship with benefits*, ze względu na umiarkowany poziom intymności oraz niski poziom namiętności i zaangażowania, jest podobna do innych romantycznych związków (Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011). Zwolennicy tego typu relacji twierdzą, że zapewnia ona towarzystwo i zabawę z pominięciem zmartwień i komplikacji (Bisson, Levine, 2009; Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011). Atutem jest możliwość zaspokojenia potrzeb seksualnych bez zobowiązań typowych dla tradycyjnego związku romantycznego oraz konieczności rezygnowania z wolności i niezależności związanej z byciem singlem. Pojęcie *friend with benefits* badani odnoszą na ogół do regularnego partnera seksualnego, a *fuck buddy* do mniej znanego lub wręcz przygodnego partnera, z którym kontakt pozabawiony jest oznak przywiązania lub jakiegokolwiek więzi (Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011). Dopuszczalna jest możliwość posiadania jednocześnie innych partnerów. Jednak, jak pokazują badania, w związkach typu *fiens with benefits* na ogół jedynym partnerem jest przyjaciel (VanderDrift, Kelly, Lehmilller, 2012; Mongeau, Knight, Williams, Eden i Shaw, 2013), który zapewnia poczucie ufności i bezpieczeństwa (Hughes, Morrison, Asada, 2005; Bisson, Levine, 2009; Karlsen, Traeen, 2013).

Niezobowiązujący seks ze znaną sobie osobą doceniają nastolatki, dla których „przyjaźń z bonusem” bywa źródłem pierwszych doświadczeń seksualnych, skoncentrowani na karierze zawodowej single z dużych miast, którzy nie mają czasu na zabieganie o stałego partnera, a także osoby do 65. roku życia oraz starsze, które chcą uniknąć samotności, ale zarazem unikają angażowania się w oficjalny związek (Levine, Mongeau, 2010; Lehmiller, VanderDrift, Kelly, 2011; Gusarova, Fraser, Alderson, 2012; Fisher, 2017). Relacja typu *friends with benefits* może zaspokajać potrzeby seksualne, wypełniać czas i być okazją do testowania nowego związku (Jonason, 2013). Traktowana jest niekiedy jako forma eksperymentowania lub układ przejściowy w przypadku tymczasowego braku partnera (ang. *sexual plan B/back-up plan*) (Levine, Mongeau, 2010; Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011). „Przyjaźń z bonusem” jest szczególnie popularna i oceniana pozytywnie przez studentów. Co drugi badany deklaruje, że był zaangażowany co najmniej raz w tego typu relację (Hughes, Morrison, Asada, 2005; Bisson, Levine, 2009).

Badacze argumentują, że związki typu *friends with benefits* cechuje wysoki stopień niepewności i niejednoznaczności, wynikający najczęściej z braku jasnych zasad i otwartej komunikacji między partnerami (Bisson, Levine, 2009; Owen, Fincham, 2011; Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011; Karlsen, Traeen, 2013). Z jednej strony bonusem jest brak zobowiązań, możliwość zerwania związku w dowolnym momencie i z dowolnego powodu, w miarę jak znikają pożądanie i potrzeba bliskości. Z drugiej, jasne zasady mają za zadanie zredukować wszelkie niepewności w obszarze negocjowania wzajemnej bliskości. W kodeksie zasad *friendship with benefits* podstawą jest założenie o nietrwałości, tymczasowości relacji. W obszarze emocji partnerzy unikają zakochiwania się i minimalizują uczucie zazdrości. Jeżeli chodzi o komunikację, ważny jest zakres poruszanych tematów, ale przede wszystkim uczciwość i szczerść, a także dyskrecja, a więc trzymanie relacji w tajemnicy przed resztą świata. Wśród zasad regulujących sferę seksualną liczy się wierność oraz odpowiedzialność, wyrażająca się w stosowaniu anty-koncepcji. Wszystkie te normy, wynegocjowane na początku związku, pozwalają uniknąć późniejszych nieporozumień i rozczarowań (Hughes, Morrison, Asada, 2005). Zdarza się jednak, że partnerzy nie ustalają głównych reguł związku, nadając im ukryty, domniemany charakter, dając tym samym do zrozumienia, że nie traktują poważnie ani partnera, ani samej relacji (Bisson, Levine, 2009; Karlsen, Traeen, 2013).

Badania dotyczące *friends with benefits* budzą w środowisku naukowym wiele dyskusji. Sygnalizowanym problemem zarówno przez badaczy, jak i samych uczestników badań, jest zakreślenie istniejących granic i różnic pomiędzy różnymi formami „przyjaźni z bonusem”. Wiedza o tego typu praktykach w Polsce jest znikoma. Dane sondażowe na temat seksualności młodych Polaków wskazują na nieznaczny spadek wieku inicjacji seksualnej. Eksperymentowanie w dziedzinie bliskich relacji wyraża się jednak przede

wszystkim we wzrastającej liczbie partnerów seksualnych u coraz młodszych osób (Izdebski, 2012). Fakt, że kontakty seksualne między przyjaciółmi zawsze były owiane społecznym tabu, czyni związki typu *friends with benefits* kontrowersyjnymi. W przyjaźni nie występuje namiętność, a przyjaciół dobieramy bardziej racjonalnie i utrzymujemy z nimi więzi w sposób bardziej przemyślany, niż bywa to w przypadku związków miłosnych. Badania zachodnie wskazują na subiektywizowanie i personalizowanie norm w zakresie nowych form życia seksualnego. Mimo to balansowanie między przyjaźnią a seksem wydaje się karkołomnym projektem w sferze intymności.

***Friendship with benefits* w świetle badań własnych. Metodologiczne podstawy badania**

Opórcz badań nad grupami amerykańskich i kanadyjskich studentów, niewiele jest jednoznacznych i rzetelnych ustaleń co do zasad funkcjonowania związków typu *friends with benefits* oraz opisu doświadczeń ich uczestników (Maticka-Tyndale, Herold, Mewhinney, 1998; Weaver, MacKeigan, MacDonald, 2011; Gusarova, Fraser, Alderson, 2012). W Polsce, poza artykułami o charakterze popularnonaukowym, wzmiankami na portalach internetowych oraz nielicznymi próbami przeglądu badań zachodnich, brakuje pogłębionych analiz naukowych na ten temat (Włodarczyk, Chanduszko-Salska, 2014).

Przedstawiony w artykule fragment wyników badań jest częścią szerszej analizy empirycznej poświęconej procesowi wchodzenia w dorosłość młodych ludzi (Bieńko, Kwak, Rosochacka-Gmitrzak, 2017). W badaniach zrealizowanych w latach 2012-2013 zastosowano celowy dobór próby poprzez „strategię kuli śnieżnej”. Respondentami były 23 kobiety i 19 mężczyzn w przedziale wiekowym od 27 do 38 lat, określani w literaturze mianem młodych dorosłych. Badani w momencie przeprowadzania wywiadów mieszkali w Warszawie z obojgiem lub jednym z rodziców. Określali się jako osoby heteroseksualne. Nie mieli doświadczeń małżeńskich, nie posiadali dzieci. Chociaż część z nich funkcjonowała w związku z partnerem, nie współzamieszkiwała z nim. Materiał wykorzystany do analizy obejmował 42 indywidualne, na wpół ustrukturyzowane, pogłębione wywiady, w których osoba przeprowadzająca wywiad posługiwała się przygotowaną listą pytań lub serią tematów, lecz mimo to zakładała elastyczność w zakresie tego, jak i kiedy stawiane będą pytania oraz w jaki sposób rozmówca udzielał będzie na nie odpowiedzi (Edwards, Holland, 2013, s. 29). Zastosowano metodę jakościową badań, biorącą pod uwagę poglądy subiektywne, podmiotowe, dostępne podczas bezpośredniej rozmowy. W takim przypadku poznanie badanej rzeczywistości odbywało się poprzez sięganie do subiektywnych danych, które były następstwem przeżywania świata społecznego przez jej uczestników. Badanie jakościowe to badanie typu otwartego. Punktem

wyjścia jest w nim rzeczywistość, a nie teoria. Nie odwoływano się więc do założeń teoretycznych ani nie stawiano hipotez wstępnych, rezygnując z reprezentatywności próby, systemów kategoryzacyjnych, list zmiennych.

Prezentowana analiza ma na celu zobrazowanie stosunku badanych kobiet i mężczyzn do *friendship with benefits* jako formy intymnego związku. W celu przeprowadzenia analizy jakościowej, zgromadzony materiał podzielono na kategorie tematyczne związane ze zjawiskiem *friendship with benefits*. W bloku tematycznym odnoszącym się do intymności zadano trzy pytania dotyczące związków tego typu: 1) Czy respondenci spotkali się wśród znajomych z relacją *friendship with benefits*?; 2) Czy kiedykolwiek byli w relacji *friendship with benefits*?; 3) Czy chcieliby w przyszłości być w relacji *friendship with benefits*? W ramach każdego wątku tematycznego wyodrębniono, na podstawie odpowiedzi rozmówców, kategorie treściowe umożliwiające prezentację indywidualnych zdań badanych osób na temat tego typu relacji. Kategoryzacja wypowiedzi respondentów dała możliwość ukazania dużego zróżnicowania odpowiedzi, a jednocześnie wskazania tych, które pojawiają się najczęściej (Kvale, 2004, s. 195).

***Friendship with benefits* w świetle badań własnych. Analiza wywiadów**

Proces analizy transkrybowanego materiału pozwolił na uchwycenie znaczeń, jakie uczestnicy wywiadów przypisali zjawisku *friendship with benefits*. Z analizy odpowiedzi respondentów na pytanie, czy kiedykolwiek praktykowali „przyjaźń z bonusem”, a także na kolejne, czy biorą w ogóle pod uwagę możliwość zaangażowania się w tego typu związek w przyszłości, wynika, że sześć kobiet i pięciu mężczyzn było (nawet wielokrotnie) w tego typu relacji. Dwudziestu trzech badanych (15 kobiet i 8 mężczyzn) zetknęło się z nią za pośrednictwem doświadczeń znajomych i przyjaciół, sześciu badanych (4 kobiety i 2 mężczyzn) zna zjawisko „przyjaźni z bonusem” z kina lub z przekazów medialnych: „W jakichś komediach były tego typu przygody” (35/M-29)¹. Jedynie dwóch mężczyzn zadeklarowało brak jakichkolwiek skojarzeń z tym pojęciem; w opinii reszty badanych *friendship with benefits* jest zjawiskiem szeroko komentowanym w środowisku ich znajomych i przyjaciół „jako taka ciekawostka” (33/M-30). „Dużo się o tym mówi – dwie moje koleżanki twierdzą, że dostały taką propozycję w pracy od kolegi z innego działu” (6/K-35). Relacja, jeżeli dotyczy znajomych, oceniana jest pozytywnie lub co najmniej neutralnie:

¹ Symbole w nawiasie przy cytowanych wypowiedziach to kod każdego respondenta zapisywany według szablonu: numer według kolejności przeprowadzania wywiadów/plec osoby badanej – wiek osoby badanej.

Słyszałam o tym, znajomy był w takim związku, niespecjalnie był to jakiś problem. To było zamierzone (16/K-30).

Tak, znam takich ludzi. Mówi się o tym właściwie jak o pogodzie. To nie jest ani nic zdrożnego, ani czego się należy wstydzić. Ja mam grono dość otwarte. Jak o tym opowiadamy, to się wymieniamy doświadczeniami (22/K-27).

Oczywiście, że słyszałem i znam kogoś, kto był w takim układzie. Ja mam liberalne środowisko [...] (13/M-29).

Dla mnie to nic złego, jak ktoś ma ochotę, jest dorosłym człowiekiem, to czemu nie? (25/M-29).

Badani okazali się tolerancyjni wobec zjawiska „przyjaźni z bonusem” realizowanej w gronie swoich znajomych, odrzucili natomiast ewentualność wejścia w rolę „seksualnego przyjaciela”. Spośród badanych jedynie siedem kobiet i trzech mężczyzn zadeklarowało, że zdecydowałoby się na taki związek. Dwudziestu pięciu badanych (16 kobiet i 9 mężczyzn) wykluczyło taką możliwość, a czterej mężczyźni nie byli pewni, wahali się w tej kwestii. Osoby, które były zaangażowane w „przyjaźń z bonusem”, po stronie korzyści wymieniły przede wszystkim przyjemność seksualną. Badane kobiety podkreślały zaspokojenie potrzeby niezależności i chęci kontrolowania relacji: „Plusy – taka wolność, brak ograniczeń, w sensie dla mnie, niezależność taka” (28/K-28). Dla mężczyzn praktykujących *friendship with benefits* to klasyczny przykład *post relational sex*, a więc możliwość kontynuowania satysfakcjonujących stosunków seksualnych po zakończeniu związku romantycznego:

Raz byłem w takiej relacji, ale odwrotnej, w sensie, że najpierw był, powiedzmy, związek, taki nie za głęboki, przyznam z mojej strony, a potem raz na jakiś czas szliśmy do łóżka. To było tak, że jak już się, powiedzmy, rozstaliśmy, to nie chodziliśmy razem gdzieś na imprezy, każde miało swoje grono, ale zdarzało się, że smsowaliśmy do siebie pod koniec soboty, albo umawialiśmy się na afterek i oficjalnie na śniadanie w niedzielę po imprezie, a jechaliśmy do niej. I to trochę trwało. Jakieś z półtora roku. Zanim ona się z kimś związała na poważnie. Taki PRS, *post relational sex*, o ile się nie mylę [śmiech], ale to wszystko (36/M-33).

[...] Czasem nie wychodzi ze znajomości nic więcej, a seks jest nadal w porządku, jeśli strony się dogadują, to miło można spędzić czas, ale jeśli sprawa jest jasno postawiona i dla wszystkich jasna, że tak to wygląda, a nie że są jakieś oczekiwania niewypowiedziane (42/M-37).

Post relational sex nie zyskał tak wysokiej aprobaty w ocenie badanych kobiet. „Może takie trochę relacje z byłymi, które zresztą sama utrzymywałam, ale uważam, że to nie jest dobre” (15/K-28). Niektórzy uczestnicy badań wyrażali przekonanie, że seks

nie musi iść w parze z uczuciami. „Higiena seksualna” jest wystarczającym uzasadnieniem „przyjaźni z bonusem”:

[...] Nic fajnego na dłuższą metę. Dobry seks i tyle, trochę frajdy i śmiechu. Czasem dla higieny seksualnej, nie udawajmy, że ludzie tego nie robią. Wszystko jest dla ludzi, co komu pasuje, ważne, by w otwarte karty grać (37/M-33).

[...] Jest coś takiego chyba jak higiena seksualna, że seks tak dla zdrowia (6/K-35).

Kobiety w swoich wypowiedziach częściej podkreślały nierozłączność seksu i uczucia miłości, bliskości, więzi:

Nie brałabym takiej opcji pod uwagę w swoim związku. U mnie musi być miłość (1/K-29).

Ja nie wierzę w to, że to może pasować dwojgu ludziom, że im pasuje taki układ, że sypiamy ze sobą, ale nie jesteśmy ze sobą. Nie zdecydowałbym się na to, bo mnie to nie bawi, znaczy dla mnie seks jest nieodłączny z miłością, ja sobie nie wyobrażam, żeby się prze spać „dla fanu” (21/K-30).

Relacja typu *friends with benefits* okazała wiązać się, zwłaszcza w przypadku kobiet, z większą liczbą negatywnych niż pozytywnych ocen. Badani mężczyźni podkreślali swobodę, jaką oferuje „przyjaźń z bonusem”. Dla kobiet emocje wyrażające się we wzajemności, akceptacji i trosce o siebie miały być źródłem satysfakcji wynikającej z obcowania z drugą osobą. Konieczność eliminowania emocji stała się najczęściej wymienianą wadą *friendship with benefits*:

Nie chciałabym być w takim układzie, bo nie wydaje mi się, że bym mogła to znieść (11/K-28).

Ja bym się na coś takiego na pewno nie zdecydowała, bo dla mnie to jest sfera, która zdecydowanie łączy się ze sferą uczuć i w moim przypadku... Ja bym nie oddzieliła (12/K-27).

Trzy kobiety, które były już w takiej relacji, nie zdecydowałyby się na nią ponownie właśnie ze względu na brak uczuć. „Ja chyba byłam w takiej relacji. Nie było tam miłości i mi to po pewnym czasie przeszkadzało. Nie weszłabym w coś takiego ponownie bez uczucia” (16/K-30). Według odpowiedzi, kobiety w większym stopniu niż mężczyźni angażowały się emocjonalnie, co wykluczało możliwość kontynuowania „przyjaźni z bonusem”:

Kolega był w takiej sytuacji, ale krótko, ona się zakochała, to się wycofał, nie chciał żeby było nie fair, choć umowa była, że nikt się nie zakocha, ale stało się (34/M-29).

[...] Znam relacje ze strony kobiet, że to jest tak, że to nigdy nie wychodzi, bo one nie potrafią się zdystansować, pojawiają się oczekiwania, zaangażowanie, nigdy to nie jest tak, że to jest bez uszczerbku emocjonalnego (30/K-28).

Satysfakcjonujące życie seksualne nie zawsze jest również wystarczającym „bonusem” dla badanych mężczyzn. „Dobrze, powiem też, że seksualnie to był no bardzo satysfakcjonujący układ, ale chyba nie tak żeby razem po prostu żyć. No i po jakimś czasie nie spotykaliśmy się już” (36/M-33). *Friendship with benefits* okazało się wyzwaniem dla respondentów w dłuższej perspektywie czasowej, kiedy, jak twierdzą, wzrasta znaczenie emocjonalnej więzi z partnerką i odpowiedzialności:

Nie wiem, na ile można sypiać ze sobą i nie angażować się emocjonalnie. Wydaje mi się, że wśród osób posiadających wrażliwość, jakkolwiek, zawsze to będą pewne emocje, we mnie na pewno. I jest ta odpowiedzialność za drugą osobę, mimo że ona nie jest moją dziewczyną, jest tylko koleżanką czy przyjaciółką. Myślę, że jeśli z nią sypiam, to jestem za nią i tak odpowiedzialny w jakiś sposób, za jej emocje, uczucia (8/M-30).

W badanej grupie stereotypowy portret mężczyzny skupionego wyłącznie na seksualnej przyjemności traci swą uniwersalność:

Seks jest zwieńczeniem miłości (25/M-29).

Jeżeli chodzi o seks, to ciężko wiązać seks bez żadnego uczucia, przynajmniej dla mnie. [...] Może jak jest człowiek młody, to jest to dla niego bardziej atrakcyjna propozycja, natomiast im człowiek starszy, to bardziej szuka tej stabilizacji, którą daje stały związek (20/M-32).

Zarówno badane kobiety, jak i badani mężczyźni, zmuszeni zostali do zweryfikowania statusu „przyjaźni z bonusem” przez rodzącą się bliskość i zaangażowanie emocjonalne. Badani sygnalizowali sytuacje znane im z życia, gdy seks bez zobowiązań stał się początkiem bliskiego, opartego na zaangażowaniu emocjonalnym związku:

Znam jeden układ, który przeszedł z tej fazy do związku, no bo to jest takie prawdopodobieństwo duże, tak chyba też często się dzieje, że ludzie idą na taki *one night stand* i potem z tego wychodzi nam para czy związek. (36/M-33).

Dla badanych obojga płci niekomfortowa była sytuacja utraty dotychczasowych przyjacielskich relacji:

Mój serdeczny przyjaciel, który od zawsze jest we mnie zakochany, od zawsze mi proponował, że możemy..., że tyle lat się znamy, że się lubimy, ale ja mówiłam, że nie. Bo to się skończy jakąś awanturą i się przyjaźń zakończy. On tego nie może przeżyć, twierdzi, że tak by nie było, ale ja jestem o tym przekonana (22/K-27).

Lepiej być *friendship*, mieć parę przyjaciółek, ale bez seksu (7/M-27).

Zależy, co to byłby za *friend*, jeśli *close friend*, to chyba bym się bała zepsuć to, co jest. Zwłaszcza, że mam wielu przyjaciół facetów, kobiet jest mniej i jakoś zawsze łatwiej było mi dogadać się z facetami (14/K-27).

„Przyjaźń z bonusem” jest częściej akceptowana, gdy respektowane są zasady i reguły wynegocjowane przez obie strony:

Ta osoba była mi bliska i uważam, że nie ma w tym nic złego, jeśli obie osoby są z tym w porządku, znają zasady, nie widzę przeciwwskazań (10/K-28).

Jeśli gra się w otwarte karty, obie strony, żadna ze stron nie czuje się poniżana ani wykorzystywana, nie widzę w tym problemu. Myślę, że wszedłbym w taki układ. [...] Jest to taki układ, że obie strony wiedzą, że to nie jest związek, tylko jest to po prostu sypianie, bo jest nam dobrze ze sobą w łóżku, nie widzę w tym nic złego, prawdę mówiąc (8/M-30).

Niezaplanowana, nieopprzedzona wstępną umową relacja typu *friends with benefits* może wprawić obie strony w zakłopotanie. „Moja przyjaciółka ze Śląska opowiadała, że doszło do seksu między nią a jej przyjacielem i teraz zastanawiają się, co z tym fantem zrobić” (14/K-27). Mężczyźni nawet częściej niż kobiety opisywali relację „seksualnych przyjaciół” w kontekście wysokiego poziomu niepewności i ryzyka:

To nie jest dobre na dłuższą metę. Różne wypadki mogą się stać po drodze, dziecko, niechciana ciąża, pojawia się nowy człowiek, który nie jest niczemu winien, a ponosi konsekwencje decyzji dorosłych. Nie wszedłbym więcej w taką relację. Za stary na to jestem. Może kiedyś, jak człowiek mniej myślał, nie analizował. Nie chciałbym wpadki z osobą, do której nic nie czuję, więc staram się ograniczać takie związki (13/M-29).

Wolałbym nie wchodzić w to na przyszłość, już nie, bo to jest jednak ryzyk-fizyk, można się naciąć, bo ta druga strona będzie oczekiwać więcej albo ktoś nie zagra uczciwie i będzie brzuch – wolałbym nie [...] (37/M-33).

Relacje typu *friends with benefits* są nastawione na brak zobowiązań, ale w oparciu o pewne założenia i zasady. Wytwarzanie rozmaitych etyk sytuacyjnych to próba dążenia do wolności i niezależności w niezobowiązującej seksualnej relacji, której podstawą mają być stosunki przyjacielskie. Dla badanych kobiet i mężczyzn było to rozwiązywanie konkurencyjne do budowania związku albo równoległe do bycia w związku. Można powiedzieć, że jest to współczesna forma towarzyskości, próba uwspólniania, wzajemnego oddziaływania na siebie partnerów, ale z założenia nieprowadząca do rozwoju i intensyfikacji relacji. To proces płynny i rozproszony, odnoszący się do nowych modeli komunikacji, których procedury podlegają decyzjom uczestników tego intymnego spotkania na drodze uzgadniania i negocjacji, bez barier i sieci tradycyjnych więzi oraz przypisań. Badane osoby rozpatrywały relacje typu *friends with benefits* w kategoriach przyjemności i użyteczności. Przyjaźń w tym kontekście nie była fenomenem normatywnym. Zgodnie z rozumieniem Raya Pahl, okazała się być niewiele więcej niż znajomością. Przyjaciel to ktoś, kogo z satysfakcją lokujemy w określonym sektorze naszego życia (Pahl, 2008, s. 166), w tym wypadku życia seksualnego.

Podsumowanie i dyskusja wyników

Mimo że w opisywanym badaniu przeprowadzono wywiady jedynie z 42 młodymi osobami zamieszkałymi w Warszawie, to pozyskane dane jakościowe pozwalają na zarysowanie obrazu „przyjaźni z bonusem” nieograniczonego do studenckich doświadczeń z kampusu uniwersyteckiego. Analizy zachodnie, koncentrując się na grupie młodych osób, dowodzą, że są oni skłonni wierzyć w pogodzenie przyjaźni i seksu (Bisson, Levine, 2009). W tej grupie *friendship with benefits* jest na granicy singlowania i bycia w parze, przypomina romansowanie, jest kombinacją pewnych cech przyjaźni i relacji opartej na niezobowiązującym seksie. Wyniki większości dotychczasowych analiz empirycznych pokazują, że mężczyźni częściej niż kobiety angażują się w relacje typu *friends with benefits* (Smith, Morrison, 2010; Owen, Fincham, 2011; Karlsen, Traeen, 2013). Wśród badanych przez mnie młodych dorosłych nie istniała już tego typu dysproporcja między płciami – sześć kobiet i pięć mężczyzn praktykowało „przyjaźń z bonusem”. Jednak kobiety, podobnie jak uczestniczki badań zachodnich (Owen, Fincham, 2011; Gusarova, Fraser, Alderson, 2012), oceniają ten rodzaj związku negatywnie i częściej niż mężczyźni deklarują unikanie takich relacji w przyszłości. Ta przelotna i niewymagająca emocjonalnej inwestycji strategia wydaje się idealną alternatywą dla związków romantycznych. Mężczyźni w większym stopniu cenią możliwość zaspokolenia potrzeb seksualnych bez utraty niezależności. Podobna sytuacja znajduje odzwierciedlenie w badaniach amerykańskich i kanadyjskich (Owen, Fincham, 2011; Lehmler, VanderDrift, Kelly, 2011; Gusarova, Fraser, Alderson, 2012). Paradoksalnie jednak, brak zobowiązań i zaangażowania, wpisane w naturę *friends with benefits*, uznawane za główną zaletę tego rodzaju związków, postrzegane są także jako ich wada. Badane kobiety deklarują wyższość trwałej i opartej na miłości relacji intymnej, pragną zaangażować się w „przyjaźń z bonusem” w takim samym stopniu jak w tradycyjny związek romantyczny. Badania zachodnie dowodzą, że związek powstały na bazie wcześniejszej relacji *friends with benefits* nie zawsze gwarantuje wysoki poziom satysfakcji partnerów (Owen, Fincham 2011).

Konstruowane w każdej kulturze sytuacje społeczne definiują istotę emocjonalnego doświadczania intymności. Istnieje wiele typów związków, zależnych od stopnia autonomii, jaki przyznają sobie partnerzy. Możemy je klasyfikować także na podstawie tego, jak dalece każdy z nich odszedł od tradycyjnego romantycznego wzoru, dającego parze świadomość, że tworzy nowy styl relacji międzyludzkich. Zarówno kochankowie, jak i przyjaciele, tworzą świat, do którego inni nie mają na ogół dostępu lub nie potrafią go właściwie odczytać. Hybrydowa relacja przyjaźni z dodatkiem seksualnym budzi tak silne emocje, bo jest kontraktem z założenia opartym na symulowanej, udawanej

intymności. Intymność odnosi się do ukrytej obietnicy bliskości w związku (seksualnym lub romantycznym), która nie istnieje w sytuacji utowarowionej intymności, np. płatnych usług o charakterze seksualnym (Enck, Preston, 1988; Milrod, Weltzer, 2012). W relacji typu *friends with benefits* bonusem nie jest, co prawda, gratyfikacja finansowa, ale oczekiwana seksualna przyjemność z pominięciem emocjonalnego wsparcia, wzajemnego zaufania, zrozumienia, poufałości. Przypadkowy seks nie jest zjawiskiem nowym, ale seksualizacja i utylitarne traktowanie przyjaźni wymaga wynegocjowania nowego kodu intymności i wzajemnego uzgadniania znaczeń przez beneficjentów tego typu relacji. W świecie istniejących kulturowych scenariuszy związków miłosnych, relacji towarzyskich, opartych według Georga Simmla (2007) na etykietce i konwenansach, *friendship with benefits* wyznacza nowe reguły przeżywania i wyrażania emocji (ang. *feelings rules*) (Hochschild, 2009). Ten rodzaj relacji wpisuje się w „syndrom konsumpcyjny”, którego istotą, według Zygmunta Baumana, są prędkość (szybko zawiera się i szybko kończy związki uczuciowe), brak umiaru (w toku życia wiele osób bardzo często zmienia partnerów) oraz marnotrawstwo (podczas nieudanych związków często tracimy czas, angażujemy się niepotrzebnie po to tylko, aby po jakimś czasie, po przeżyciu odpowiedniej ilości wrażeń, oddalić się i szukać kolenych bodźców) (Bauman, 2007, s. 132). Według danych zebranych zarówno w badaniach amerykańskich, kanadyjskich, jak i polskich, przyjaźń z dodatkową funkcją świadczenia usług seksualnych to opcja nawiązywania relacji, która z jednej strony wyklucza miłość, a z drugiej przysgodę na jeden wieczór. „Przyjaciół do seksu” to alternatywa dla innych tradycyjnych ról społecznych takich jak chłopak, narzeczony, mąż czy kochanek. Wśród zalet *friendship with benefits* badani wymieniają brak cierpień miłosnych oraz głębszych ingerencji w życie osobiste, dobre porozumienie i swobodę układu, który może być zerwany, gdy jedna ze stron zakocha się w kimś innym. Zakochywanie się w przyjacielu nie wchodzi w grę.

Związek między miłością i pożądaniem, pomiędzy seksualną intymnością a długotrwałym przywiązaniem emocjonalnym stał się cechą charakterystyczną stosunków społecznych w XX w. Dziś kontrakt pomiędzy partnerami, który określa minimum wzajemnych oczekiwań, uległ przemianom w porównaniu z przeszłością. Tak jak w przypadku *friendship with benefits*, jest to często spędzenie przyjemnie czasu w oczekiwaniu na kolejny związek. Bezkompromisowa samorealizacja i dążenie do perfekcji sprawiają, że współczesny narcyz jest chronicznie znudzony w niespokojnym poszukiwaniu natychmiastowej intymności bez przymusu i bez zobowiązań. Staje się przez to promiskuitywny, a często także panseksualny (Lasch, 2015). Jak twierdzi Roland Barthes (1999, s. 249), miłość jest obsceniczna, bo „w miejsce seksualności stawia uczuciowość”. Coraz częściej jednak współczesne historie miłosne sprowadzane są do przelotnych znajomości, które nie muszą przerodzić się w silniejszą więź uczuciową, opartą na wyłączności partnerów.

Bibliografia

- Anusiewicz, J., Skawiński J. (1998). Słownik polszczyzny potocznej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Barthes, R. (1999). Fragmenty dyskursu miłosnego. Tłum. M. Bieńczyk. Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Bauman, Z. (2007). Płynne życie. Tłum. T. Kunz. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Berlant, L. (2014). Love. W: C. R. Stimpson, G. Herdt (red.), *Critical Terms for the Study of Gender* (s. 250-270). Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Bieńko, M., Kwak, A., Rosochacka-Gmitrzak, M. (2017). Wciąż jeszcze w rodzinnym gnieździe? Socjologiczne spojrzenie na młodych dorosłych. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Bisson, M. A., Levine, T. R. (2009). Negotiating a friends with benefits relationship. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 66-73.
- Bogle, K. A. (2008). *Hooking Up: Sex, Dating and Relationships on Campus*. New York and London: New York University Press.
- Byron, P. (2017). Friendship, sexual intimacy and young people's negotiations of sexual health. *Culture, Health & Sexuality*, 19(4), 486-500.
- Conley, T. D., Ziegler, A., Moors, A. C., Matsick, J., Valentine, B. (2012). A critical examination of popular assumptions about the benefits and outcomes of monogamous relationships. *Personality and Social Psychology Review*, 17, 124-141.
- Edwards, R., Holland J. (2013). *What is qualitative interviewing?*. London, New York: Bloomsbury Academic.
- Elliot, A., Lemert, Ch. (2009). *The New Individualism. The emotional costs of globalization*. London and New York: Routledge.
- Enck, G. E., Preston, J. D. (1988). Counterfeit Intimacy: A Dramaturgical Analysis of an Erotic Performance. *Deviant Behavior*, 9, 369-381.
- Fisher, H. (2017). *Anatomia miłości. Nowe spojrzenie*. Tłum. A. Bukowski, J. Środa. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Garcia, J., Reiber, Ch. (2008). Hook-up behavior: A biopsychosocial perspective. *Journal of Social, Evolutionary and Cultural Psychology*, 2(4), 192-208.
- Glenn, N., Marquardt, E. (2001). *Hooking up, hanging out, and hoping for Mr. Right: College women on dating and mating today*. New York: Institute for American Values.
- Grello, C. M., Welsh, D. P., Harper, M. S. (2006). No strings attached: The nature of casual sex in college students. *Journal of Sex Research*, 43, 255-267.
- Gusarova, I., Fraser, V., Alderson, K. G. (2012). A quantitative study of 'friends with benefits' relationships. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 21, 41-59.

- Heldman, C., Wade, L. (2010). Hook-up culture: Setting a new research agenda. *Sexuality Research and Social Policy*, 7, 323-333.
- Hochschild, A. R. (2009). Zarządzanie emocjami. Komercjalizacja ludzkich uczuć. Tłum. J. Koniczny. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Holman, A., Sillars, A. (2012). Talk about 'hooking up': The influence of college student social networks on nonrelationship sex. *Health Communication*, 27, 205-216.
- Hughes, M., Morrison, K., Asada, K. J. K. (2005). What's love got to do with it? Exploring the impact of maintenance rules, love attitudes, and network support on friends with benefits relationships. *Western Journal of Communication*, 69, 49-66.
- Illouz, E. (2016). Dlaczego miłość rani. Studium socjologiczne. Tłum. M. Filipczuk. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Izdebski, Z. (2012). Seksualność Polaków na początku XXI w.eku: studium badawcze. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jonason, P. K. (2013). Four functions for four relationships: Consensus definitions in university students. *Archives of Sexual Behavior*, 42, 1407-1414.
- Jonason, P. K., Balzarini, R. (2016). Unweaving the Rainbow of Human Sexuality: A Review of One-Night Stands, Serious Romantic Relationships and the Relationship Space in Between. W: K. Aumer (red.), *The Psychology of Love and Hate in Intimate Relationships* (s. 13-28). Switzerland: Springer International Publishing.
- Jonason, P.K., Li, N.P., Richardson, J. (2010). Positioning the booty-call on the spectrum of relationships: Sexual but more emotional than one-night stands. *Journal of Sex Research*, 47, 1-10.
- Kan, M.L., Cares, A.C. (2006). From „friends with benefits” to „going steady”: New directions in understanding romance and sex in adolescence and emerging adulthood. W: A. C., Crouter, A. Booth (red.), *Romance and Sex in Adolescence and Emerging Adulthood: Risk and Opportunities* (s. 241-258). Mahwah, New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Karlsen, M., Traeen, B. (2013). Identifying 'friends with benefits' Scripts Among Young Adults in the Norwegian Cultural Context. *Sexuality & Culture*, 17, 83-99.
- Kvale, S. (2004). *InterViews*. Wprowadzenie do jakościowego wywiadu badawczego. Tłum. S. Zabielski. Białystok: Trans Humana.
- Lasch, Ch. (2015). *Kultura narcyzmu. Amerykańskie życie w czasach malejących oczekiwań*. Tłum. G. Ptaszek, A. Skrzypek. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Sedno.
- Lehmiller, J. J., VanderDrift, L. E., Kelly, J. R. (2011). Sex Differences in Approaching Friends with Benefits Relationships. *Journal of Sex Research*, 48, 275-284.
- Levine, T. R., Mongeau, P. A. (2010). Friends with Benefits. A precarious negotiation. W: M. Bruce, R. M. Stewart (red.), *College sex: Philosophy for everyone: Philosophers with benefits* (s. 91-102). Oxford: Wiley-Blackwell Publishing.

- Maticka-Tyndale, E., Herold, E. S., i Mewhinney, D. (1998). Casual sex on Spring Break: Intentions and behaviors of Canadian students. *Journal of Sex Research*, 35, 254-264.
- May, R. (1978). *Miłość i wola*. Tłum. H. i P. Śpiewakowie. Warszawa: PIW.
- Milrod, Ch., Weltzer, R. (2012). The Intimacy Prism: Emotion Management Among the Clients of Escorts. *Men and Masculinities*, 15(5), 447-467.
- Mongeau, P. A., Knight, K., Williams, J., Eden, J., Shaw, Ch. (2013). Identifying and Explicating Variation among Friends with Benefits Relationships. *Journal of Sex Research*, 50, 37-47.
- Owen, J., Fincham, F. D. (2011). Young adults' emotional reactions after hooking up encounters. *Archives of Sexual Behavior*, 40, 321-330.
- Pahl, R. (2008). Przyjaźń – społeczne spoiwo współczesnego społeczeństwa? W: P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), *Socjologia codzienności* (s. 160-180). Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Paul, E. L., McManus, B., Hayes, A. (2000). 'Hook-ups': Characteristics and correlates of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *Journal of Sex Research*, 37, 76-88.
- Simmel, G. (2007). *Socjologia towarzyskości*. W: G. Simmel, *Filozofia kultury. Wybór esejów* (s.185-197). Tłum. W. Kunicki. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Smiler, A. P. (2008). 'I wanted to get to know her better': Adolescent boys' dating motives, masculinity ideology, and sexual behavior. *Journal of Adolescence*, 31, 17-32.
- Smith, K. J. K., Morrison, K. (2010). The philosophy of Friends with Benefits. What college students think they know. W: M. Bruce, R. M. Stewart (red.), *College sex: Philosophy for everyone: Philosophers with benefits* (s. 103-114). Oxford: Wiley-Blackwell Publishing.
- Stinson, R. D. (2010). Hooking up in young adulthood: A review of factors influencing the sexual behavior of college students. *Journal of College Student Psychotherapy*, 24, 98-115.
- VanderDrift, L. E., Kelly, J. R., Lehmilller, J. J. (2012). Commitment in friends with benefits relationships: Implications for relational and safe-sex outcomes. *Personal Relationships*, 19(1), 1-13.
- Waller, W. (1937). The Rating and Dating Complex. *American Sociological Review*, 2(5), 727-734.
- Weaver, A. D., MacKeigan, K. L., MacDonald, H. A. (2011). Experiences and perceptions of young adults in friends with benefits relationships: A qualitative study. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 20, 41-53.
- White, R., Wyn, J., Robards, B. (2017). *Youth & Society*. Australia & New Zealand: Oxford University Press.
- Whyte, M. K. (1990). *Dating, Mating, and Marriage (Social Institutions and Social Change)*. London and New York: Routledge.

Włodarczyk, E., Chanduszko-Salska, J. (2014). Związki Friends with Benefits – przegląd badań. „Psychiatria”, nr, 11(1), 34-42.

Wouters, C. (2007). *Informalization. Manners and Emotions since 1890*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.

Cytowanie:

Bieńko Mariola (2019). *Symulowana intymność w relacjach typu friends with benefits*. „Fabrica Societatis”, No. 2, s. 8-25 [dostęp: dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: www.fabricasocietatis.uni.wroc.pl, DOI: 10.34616/fs.19.2.8.25.